

Kuinka oikeassa Ken MacRorie olikaan

Realismi on tunnetusti laaja ja väljä käsite. Voidaan puhua 1) filosofisesta ja maailmankatsomuksellisesta, 2) tieteellisestä, 3) taiteellisesta jne. realismista. Niiden sisältä taas löydetään keskenään kiisteleviä suuntauksia.

Mutta täytyy kai olla myös jotakin, joka yhdistää kaikki realismit ja sen mukana kaikki realistit? Vastaan välillisesti, *Lev S. Vygotskin* suulla; lainaus on kirjasta *Ajattelu ja kieli* (s. 35):

"En voi löytää mistään elinkelpoista olentoa enkä voi edes kuvitella sellaista, joka ei reagoisi ensisijaisesti todellisuuteen, joka ei toimisi täysin siitä riippuvana miten alhaisella tasolla se sitten onkin."

Vygotski ei siis pane substantiivia todellisuus sitaatteihin. Voisiko tässä olla erotteleva piirre, jonkin perustavanlaatuisen symboli? Jos jätät pois sitaatit olet realisti, jos et jätä et ole? Voisiko asia siis olla näin yksinkertainen?

• • •

Mahdollisuutta saada tietoa todellisuudesta tutkii tieto-oppi, filosofian yksi osa-alue. Emme pysty sanomaan mitään kiintoisaa todellisuuden representaatioiden pätevydestä suhteessa itse todellisuuteen ilman tieto-oppia. Toinen asia on että tuosta kysymyksestä on vaikea sanoa mitään kovin pitävää edes tieto-opin avulla.

Mitään monopolia ei tieto-opilla silti ole eikä saa olla. Aidossa tiede-teessä ei tunneta monopolia, vaan se on markkinataloutta.

Ehkä kymmenkunta vuotta sitten kansainvälisessä ja suomalaisessa tiedotusopillisessa keskustelussa alkoi uusi kehitysvaihe: tieto-opin ääni alkoi vähitellen hiljetä ja eräät muut äänet voimistua. Yksi näistä uusista äänistä – siis tiedotusopissa, ei yleisesti uusista – on *narratologia*, kerrontaoppi tai -tiede. Sen suuresti hedelmöittävää vaikutusta tiedotusoppiin ei kieltäne kukaan, mutta silti myös sitä täytyy olla lupa arvostella, ärtyvät narratologian dogmaatikot tai eivät.

Narratologit kirjoittavat jatkuvasti muun ohessa realismista. He erittelevät, parhaimmillaan mitä taitavimmin, niitä tapoja joilla esim. fiktiivisessä kirjallisuudessa tai yhtä hyvin journalismissa pyritään luomaan realismin vaikutelma, ellei suoranainen illuusio. Tämä on tietysti hyödyllistä.

Mutta mitä sanottavaa narratologeilla on siitä, miten aito realistinen representaatio olisi konstruoitavissa vai olisiko ollenkaan, edes hyvin suhteellisessa mielessä? Havaintojeni mukaan ei mitään. Nar-

ratologeilla ei voi olla tuosta kysymyksestä ainakaan mitään mielenkiintoista sanottavaa, koska koko kysymys lankeaa heidän tieteensä ulkopuolelle.

Tieto-opilla ja narratologialla on kummallakin oma pätevyysalueensa. Toinen ei voi tieteen markkinataloudessakaan korvata toista.

Joka tapauksessa narratologit ovat yksi niistä ryhmistä, jotka ovat saaneet realismin huonoon huutoon ja tehneet realisteista tyypillisiä toisinajattelijoina. Tässä keskustelun vaiheessa on jotakin hyvin tervettä, sillä onhan jokaisen suuntauksen kestettävä kova, juuriin saakka pyrkivä, jopa halveksiva tai vihamielinen kritiikki.

Kaikkia niitä keinoja joita kritiikissä käytetään ei kuitenkaan tarvitse kunnioittaa. Itse en arvosta vähääkään esim. sanontaa "naiivi realismi", ellei sen viljelijä – olkoon vaikkapa lehtemme avustaja – täsmennä asiaa. Onko kyseessä realismin yksi variantti à la naiivi vs. kriittinen realismi (tätä erotteluahan viljelee esim. *Adam Schaff* teoksessaan *Language and Cognition*) vai onko kaikki ajateltavissa oleva realismi naiivia, onko se *raa'an empirismin* ja *naturalismin* synonyymi? Miten naiivi olikaan esim. realismin suuri teoreetikko ja samalla sen suoranainen propagoiija *Bertolt Brecht* (tunnettuine maksimeineen jonka mukaan realismi ei ole lainkaan muodon vaan pelkästään sisällön kysymys)?

Mutta jospa realismin ahdistamiseen käytetyt keinot asiallisesta arvostaan riippumatta toimivat loistavasti? Jospa ne ovat jo saaneet realismin haudan partaalle?

Tai vielä pitemmälle? Onhan *Arthur Fine*, johtavan tieteenfilosofisen yhdistyksen *Philosophy of Science Associationin* presidentti, äskettäin väittänyt että "realismi on kuollut".

Fine ei tietävästi kuitenkaan ole selittänyt, miksi realismi aina vain ja vieläpä varsin keskeisenä käsitteenä esiintyy eri alojen keskustelussa. Eiväthän esim. maantieteilijät pidä tarpeellisena vuodesta toiseen hyökätä sitä kantaa vastaan, että maa muka olisi pannukakun muotoinen.

Henkilökohtaisesti oletan ja amatöörifilosofina jopa olen tietävinäni, että realismin ja fenomenologian – siis tämän hetken hallitsevan ihmistieteellisen suuntauksen – välinen rajanveto on paljolti vielä käymättä. Jos se kyetään asiallisesti ja erimielisyyksiä liikaa kärjistämättä käymään, ehkä havaitaan että noiden suuntausten edustajilla on myös paljon yhteistä.

Realismia, objektiivisuutta ja totuutta (tai todenmukaisuutta tai totuudenkaltaisuutta) ovat tietenkin sukulaiskäsitteitä. Joukkotiedotuksen,

etenkään journalismin tutkimus ei vain tunnuttu pääsevän niitä pakoon. Suomen 80-luvun alkupuolen journalismikeskustelu askarruttaa yhä niin joitakuita graduntekijöitä kuin niitä kollegoja, jotka esim. erittelevät maamme tiedotustutkimuksen kehitystä kansainvälisissä jurnaaleissa.

Nuo kommentoijat kiinnittävät tietenkin huomiota keskustelun *normatiivisiin* piirteisiin; kysymyshän oli etenkin aluksi paljolti siitä minkälaiseen journalismiin olisi pyrittävä, objektiiviseen siinä erittäin väljässä ja suhteellisessa mielessä jossa se ehkä on mahdollista vai johonkin muunlaiseen. Sen sijaan kommentoijilta on jäänyt huomaamatta keskustelun kärjen osittainen vaihtuminen. Tämän hetken adekvaatein kysymys kuuluu: *onko realismille väljässä ja suhteellisessa mielessä olemassa vaihtoehtoa?*

Viime vuosikymmenen alkuvuosina tätä lehteä hallitsi ja toki myös suuresti kehitti pieni ryhmä, joka tykitti armottomasti kaikkea realismiin vivahtavaa — ja samalla kirjoitti lehteensä täysin realistisia konferenssi- ja seminaariselostuksia.

Esimerkkini todistusarvo voidaan kiistää. Ehkä tuo ryhmä ei vain ehtinyt löytää sitä vaihtoehtoa joka kuitenkin olisi olemassa?

Niinpä niin. Mutta nyt on aikaa jo kulunut kylliksi. Kuka on löytänyt vaihtoehdon?

• • •

Kysymys on jostakin syvällä piilevästä ja samalla mitä elämänläheisimmästä asiasta. Jokainen jolla on ollut onni hyvin läheltä seurata pienen lapsen kehitystä ja myös vaikuttaa siihen tietää, että ns. *subjektivismi* (oppi jonka mukaan inhimillisen tiedon sisältö riippuu pelkästään tiedostavasta subjektista eikä lainkaan tiedostuksen kohteesta) on erittäin huono kehityksen selittäjä. Lapsi on heti maailmaan tulemisestaan alkaen vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa ja imee siitä arvaamattoman määrän informaatiota. Vygotskin tulkinta pätee.

Minulla on se vahva epäily että näin kehittyä kohti täyttä ihmisyyttä myös fenomenologipariskunnan lapsi. Tuskin fenomenologi-isä tai -äiti edes ehdottaa pienokaiselleen vaikkapa vilkasta katua ylitettäessä, että tajunnan ulkopuolinen maailma on sulkeistettava. Itse opetan *Eeva-Kristiinalle* päinvastaista.

Ja tällä, juuri tällä on elimellinen yhteytensä journalismiin. Journalistiikassa eli journalismin tutkimuksessa voidaan vielä ajatella ulkomaailman sulkeistamista. Esim. Tšernobylin onnettomuuden jälkeistä journalismia on mahdollista suurella menestyksellä tutkia diskursianalyttisesti, narratologisesti ym. tavoin kiinnostumatta siitä, mitä Tšernobylistä "tapahtui todella", mitä siitä kertoo mm. luonnontiede (kaikkine suhteellisuuksineenkin jotka johtuvat näkökulman valin-

nasta, käsitteistöstä jonka läpi havainnot tehdään jne.). Mutta entäpä käytännön journalisti? Mitä erityisen tärkeää tai kiintoisaa hän saa irti onnettomuudesta, jos hän sulkeistaa tajunnan ulkopuolisen maailman?

• • •

Olen joskus sopinut tapaamisesta fenomenologisesti ajattelevan tutkijan kanssa. Olen havainnut hänen noudattavan sopimusta aivan samalla tavoin kuin itse sitä noudatan, ts. hän saapuu määräpaikkaan määräaikana. Kuitenkin niin paikka (kaupungin nimi, kadun nimi, talon numero, huoneiston numero) kuin aika (vuosi, kuukausi, päivä, kellonaika) ovat puhtaita *sosiaalisia sopimuksia*, eivät mitään muuta.

Kysymys on tietenkin siitä että mikään yhteiskunta ei toimi ilman mainitun tyyppisiä sopimuksia. Ne eivät suinkaan koska vain esimerkiksi ottamiani trivialiteetteja.

Tietyissä mielessä realismi ei minusta ole erikoisasemassa muiden suuntausten rinnalla. Myös realismin aivan pohjimmaiset asettamukset ovat sosiaalisen sopimuksen luontoisia. Esim. totuuden käsite itsekunkin jotenkin noudattaman totuusteorian valossa on tätä. Realismin mahdollinen arvo on siinä, että sen pohjalta löydettävät asettamukset ovat järkeviä, ts. suhteellisen hyvin perusteltavissa.

Vuosia sitten oivalsin miten erilaista journalismia tekevät monet Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen kasvatit toimittajiksi siirryttyään verrattuna siihen, minkälaista journalismia he opiskelijoina olivat preferoineet. Antirealistit tekemässä realismia.

Aluksi keskustelin asiasta vain *Kaarle Nordenstrengin* kanssa, joka oli tehnyt saman havainnon. Päätin että en ota ongelmaa esiin asianomaisten itsensä kanssa, koska se saattaisi loukata heitä. Sen toki tiesin että kyseessä ei ole vain työnantajien ja esimiesten pakkovalta, niin kuin käytännön journalismille täysin vieraat kuvittelevat. Tosiasiassa journalismin markkinat vaativat koko ajan uutta, uutta, uutta, ja erilaiset antirealistiset journalismit saattaisivat myydä mainiosti, jos joku vain kykenisi niitä kehittämään kaikesta realismista irroittautuen.

Kerran eteeni tuli tilanne jossa luovuin päätöksestäni. Sen jälkeen olen aina silloin tällöin ottanut asian puheeksi jonkun ex-opiskelijani kanssa todettuani, että hän ei ilmeisesti koe sitä loukkaavaksi.

Olet oikeassa, on minulle sanottu. Realismille, väljälle ja suhteelliselle, ei journalismissa ainakaan toistaiseksi ole vaihtoehtoa.

• • •

Olisin lapsellisen ylpeä, jos olisin ensimmäisenä journalismin tutkijana maailmassa oivaltanut, että yhtä mahdotonta kuin on tehdä täysin objektiivista journalismia on tehdä sitä täysin subjektiivisesti, siis

ilman mitään yhteyttä tajunnan ulkopuoliseen maailmaan.

Tietenkään en ole ensimmäinen. Jo paljon ennen minua asialle ehti ainakin *Ken MacRorie* artikkelissaan *Objectivity: dead or alive?* (*Journalism Quarterly*, Vol. 36:2, Spring 1959, s. 150).

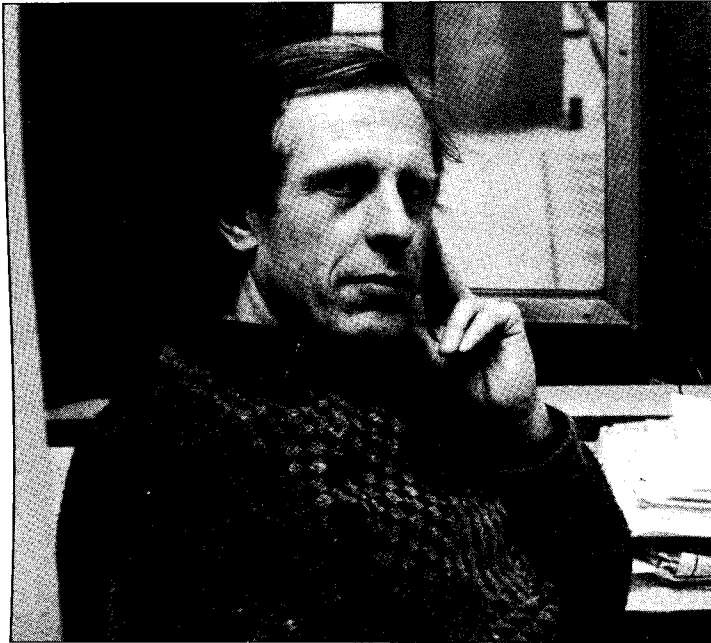
Entä mitä kirjoittikaan fenomenologi *Erkki Karvonen* taannoin? "Todella radikaalisti tähänastisesta poikkeavan todellisuuden kuvitteleminen ei onnistu – se nähdään tieteiskirjojen rajoittuneista utopioista" (*Kieli ja maailma*, *Tiedotustutkimus* 2/1990, s. 87). Hänen väitteensä ei varmasti tarkoita samaa kuin MacRorien, mutta lienee sukua sille.

Ilkka Kahma jos kukaan ei niellyt sellaisenaan realismia, mutta ei mitään muutakaan suuntausta. Lukijan käsissä on nyt hänen muistonumeronsa, jonka aikaan saaminen – erillisjulkaisuna kuten aluksi suunniteltiin tai muuten – on käytännön syistä viivästynyt. Muistonumerolla on ollut oma toimituksensa: *Irma-Kaarina Halonen*, *Tarmo Malmberg*, *Jyrki Pietilä* ja *Ensio Puoskari*.

Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos osallistuu numeron kustannuksiin, minkä vuoksi numero kirjataan myös laitoksen julkaisusarjan yhdeksi nimikkeeksi.

Pertti Hemánus

Ilkka Kahma 1985

Ilkka Kahma (s. 3.1.1945 Porissa – k. 7.2.1988 Nurmijärvellä)

Ylioppilastutkinto 1964 Kankaanpään yhteislyseossa, YTK 1972 Tampereen yliopistossa pääaineena sosiologia (pro gradu: Suhtautuminen teknologiseen muutokseen) ja YTL 1977 pääaineena tiedotusoppi (lisensiaatintyö: Toimitusdemokratiakoikeilu ja lehtiorganisaatio). Väitöskirjahanke journalistisesta kulttuurista 1970-luvun lopulla; aihe vaihtui 1980-luvulla tiedotusopin oppihistorian ja journalismiteorian suhdetta käsitteleväksi. Tampereen yliopiston tiedotusopin (journalismin teorian ja käytännön, erityisesti lehtityön) lehtori vuodesta 1979, mitä ennen mm. toimittajana 1973 Etelä-Suomen Sanomissa sekä tutkijana 1974–1977 Tampereen yliopiston Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksen virastodemokratia- ja "Henkilöstöhallinnon tila valtionhallinnossa" -tutkimuksessa. Tiedotustutkimuksen vs. apulaisprofessori 1976–1977, tiedotusopin vs. professori 1977, 1981 ja 1983 sekä vt. apulaisprofessori 1987–1988.

Julkaisuja: yhdessä Ismo Lumijärven kanssa Virastodemokratian edellytykset valtionhallinnossa (1976) ja yhdessä Erkki Astalan kanssa Viestintäpolitiikan kehitys ja hallinto Suomessa (1977); artikkeleita lähinnä Tiedotustutkimuksessa vuosina 1984–1987 sekä lukuisissa alan kotimaisissa ja kansainvälisissä kokouksissa. Valmis-teilla on kaksi kokoomateosta, joista toinen käsittää Kahman valmiita artikkeleita vuosilta 1977–1987 ja toinen hänen – lähinnä kesken jääneeseen väitöskirjaan liittyviä – käsikirjoituksiaan vuosilta 1980–1987.